Arkæologisk Forum

Nr. 43
2020

Særtryk

Indhold

Leder

Redaktionen 1

Arkæologi i coronaens tid

Artikel

Trine Borake* 3

Anarkisme i dansk arkæologi
– en skør idé eller et brugbart analytisk værktøj?

Artikel

Andres S. Dobat & Armin S. Dobat* 11

Arkæologi som terapi
Metaldetektorhobbyen og mental sundhed i Danmark

Naturvidenskab

Marie Kanstrup & Jesper Olsen 25

Nye kalibreringskurver
– betyder det noget?

Artikel

Theresa Westi Rasmussen* 29

Sømandssouvenirs
– billigt kitsch eller værdifulde kulturgenstande?

Anmeldelse

Stefanie Langaa 39

Substantiel uvæsentlighed
En kommentar til Tim Flohr Sørensens udstillingsrække 'De Uvæsentlige'

Artikel

Peter Ditlevsen & Morten Ravn* 43

Ivar Hertzsprung
– arkæologen der lagde navn til en asteroide

*Fagfællebedømt artikel
* Peer reviewed Paper

af Andres S. Dobat, Ph.D. i arkæologi & Armin S. Dobat, PhD og Dipl.-Psch.*

Arkæologi som terapi

Metaldetektorhobbyen og mental sundhed i Danmark

Privat metaldetektorbrug og jagten på oldtidsfund er en populær fritidsbeskæftigelse for et stigende antal danskere. Resultaterne af en online spørgeundersøgelse kaster lys på en hidtil overset dimension af detektorhobbyen, nemlig dens brug som aktiv selvterapi. Undersøgelsens målgruppe var aktive detektorbrugere med psykiske problemer som depression, stress, angst og posttraumatisk stresslidelse (PTSD). Vores resultater viser, at metaldetektorhobbyen for denne gruppe har en varig og positiv indflydelse på deres velvære og psykiske sundhed. For enkeltes vedkommende viser resultaterne sågar, at hobbyen har lindret eller gjort det nemmere at håndtere deres psykologiske problemer. Vores undersøgelse kaster dermed også lys over arkæologiens potentiale som socialt aktiv og som kilde til mental sundhed, personligt velvære og lykkefølelse. Denne alternative brug af arkæologien åbner for en lang række perspektiver og muligheder for dansk museumsarkæologi i det hele taget.

Privat metaldetektorbrug og jagten på oldtidsfund er en populær fritidsbeskæftigelse for et stigende antal danskere. Godt hjulpet af den regelmæssige medie-hype omkring skattefund og nyhedsdækningen af rekordhøje danefæudbetalinger. De arkæologiske museer mærker en stigende interesse omkring detektor-arkæologien og et opadgående antal af aktive udøvere. Samme udvikling kan spores på de relevante fora på sociale medier og hos registreringsplatformen DIME, som i skrivende stund omfatter over 2450 aktive brugere. I mediebilledet sættes der efterhånden lighedstegn mellem amatørarkæologi og metaldetektorbrug. Hobbyen er altså fortsat i vækst, og kurven ser ikke ud til at knække foreløbigt (generelt om privat detektorbrug i Danmark se bl.a.: Ulriksen 2014; Henriksen, et al. 2018; Dobat, et al. 2019).

I det daglige arbejde på de danske museer fokuseres som regel på det konkrete resultat af metaldetektor-hobbyen i form af fundene fra oldtid og middelalder; i henhold til museumslovens bestemmelser. Også for en stor del af udøverne er det fundene og deres historiske sammenhæng, som er drivkraften. Men hobbyen har mange facetter og udøvernes motivation er tilsvarende sammensat. Når detektorbrugerne selv får ordet, er nøglebegreberne: spænding, natur, motion, fællesskab, ro og afslapning. Mulighed for at få en pause fra et travlt og krævende arbejds- og familieliv synes at være en af de helt centrale årsager til, at mange er en del af metaldetektorhobbyen (Dobat & Jensen in prep.).

For nogen handler det at gå med detektor om meget andet end fund og kulturarv – det handler om at finde sig selv. Et forstudie til denne undersøgelse, som bl.a. inkluderede en etnografisk tilgang og interviews med udvalgte udøvere viste, at der iblandt de danske detektorbrugere er mange med forskellige psykiske mentale udfordringer. På de sociale medier tilskrives hobbyen jævnligt en særlig kvalitet som en potentiel terapeutisk aktivitet. Allerede som udenforstående får man det klare indtryk, at hobbyen af mange benyttes meget målrettet som kilde til ro og livsglæde, og at det har gjort en stor forskel for enkelte af udøvernes liv.

For at få et mere kvalificeret billede af denne, fra arkæologi- og museumsfaglig side hidtil lidt oversete dimension af detektorhobbyen gennemførte vi i foråret 2020 (midt under coronanedlukningen) en online spørgeundersøgelse blandt danske detektorbrugere. Hovedsigtet med undersøgelsen var at få et indtryk af omfanget og karakteren af denne terapeutiske brug af arkæologien i Danmark. Helt konkret ville vi finde ud af følgende: Kan arkæologi og specifikt detektorbrug fungere som en form for terapi og hjælpe med at håndtere psykiske problemer? Og hvis ja, hvordan og hvorfor virker det? Disse spørgsmål lå til grund for vores

Fig. 1. De arkæologiske museer mærker stadig en stigende interesse omkring detektorarkæologien og en stigende antal af aktive udøvere; og kurven ser ikke ud til at knække foreløbigt. Foto: Kim Roslev

undersøgelse, hvis vigtigste resultater skal præsenteres og indlejres i en bredere kontekst i nedenstående.

Med undersøgelsen ville vi også åbne en dør til en alternativ betydning og rolle af arkæologi i samfundet; en rolle som adskiller sig fra arkæologiens traditionelle raison d'être som en videnskab med fokus på kulturhistoriske narrativer. Og på denne baggrund er det nærliggende at spørge til de perspektiver og muligheder som denne form for arkæologi åbner for dansk museumsarkæologi i det hele taget.

Metode

Spørgeundersøgelsen 'Detektorhobbyen og mentalt velvære og helbred' blev distribueret i miljøet via forskellige Facebookgrupper, heriblandt særligt gruppen 'Detektor Danmark'. Der blev lagt vægt på, at deltagelse i undersøgelsen var anonym. Dette ikke mindst for at modvirke (hvis dette overhovedet er muligt) den forventelige skepsis overfor deling af personlige oplysninger på internettet. Undersøgelsen henvendte sig bredt mod alle detektorbrugere i Danmark og var ikke specifikt målrettet folk med mentale udfordringer. Det er dog denne sidstnævnte gruppe af deltagere, som der fokuseres på i det følgende. I designet af spørgeskemaet blev der differenceret mellem spørgsmål til deltagere MED og deltagere UDEN mentale/psykiske problemer og kun førstnævnte gruppe fik spørgsmål, som var direkte relateret til effekten af detektorbrug i forhold til deres velvære og mentale/psykiske sundhed eller specifikke sygdomssymptomer. Spørgsmålene til gruppen af deltagerne UDEN mentale/psykiske problemer fokuserede på metaldetektorbrug og dens betydning for udøverne under coronanedlukningen i Danmark i foråret 2020. Disse vil præsenteres i en efterfølgende artikel.

Vores spørgeundersøgelse var designet som kombineret kvantitativ og kvalitativ undersøgelse. Den indeholdt derfor både rent faktuelle spørgsmål til f.eks. deltagernes køn og alder men spurgte også til mere

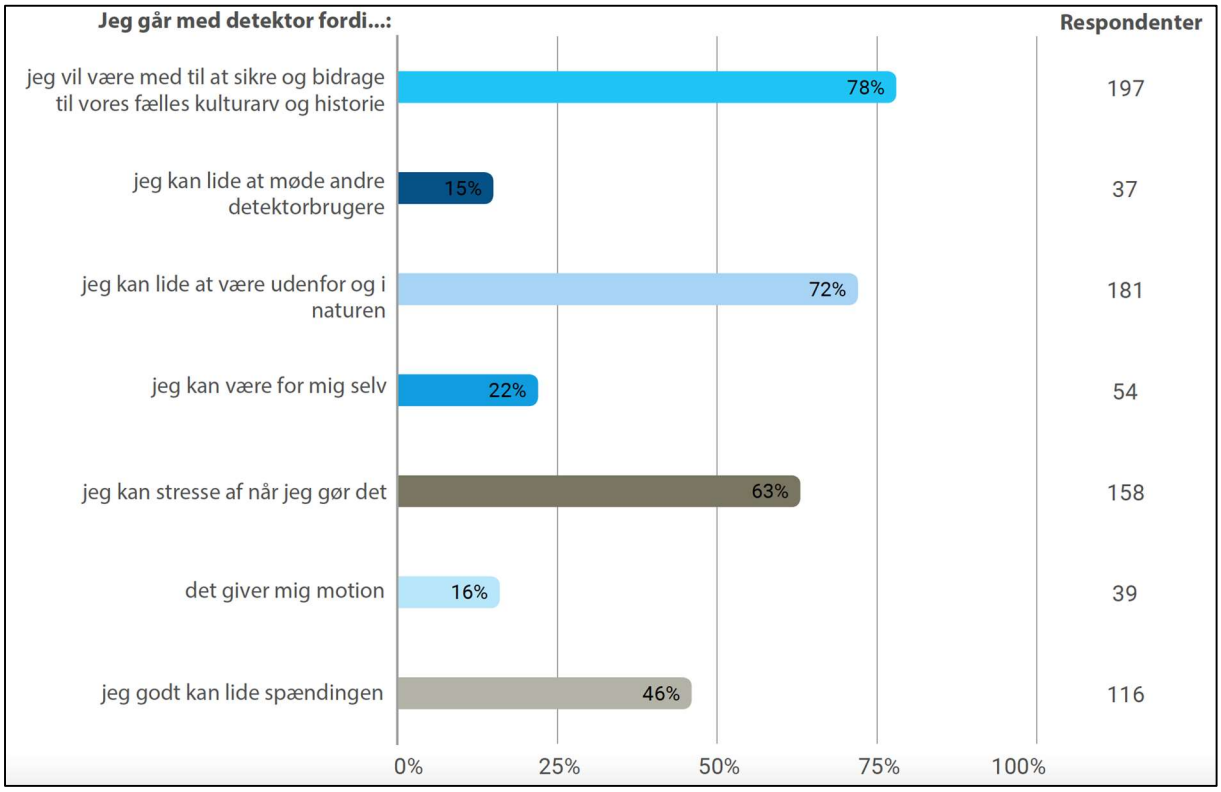

Fig. 2. Alle deltagere i undersøgelsen (både deltagere MED og UDEN mentale/psykiske problemer) og deres forskellige motivationer for at gå med metaldetektor (deltagere skulle vælge tre af de syv svarmuligheder på *'Jeg går med metaldetektor fordi…'*).

kvalitative aspekter som f.eks. deltagernes erfaringer og følelser. Det skal understreges, at spørgeskemaet sigtede mod at indsamle deltagernes *egen oplevelse* af detektorhobbyens effekt og virkning. Resultaterne afspejler derfor ikke nødvendigvis en *reel* virkning på deltagernes psyke og helbred i medicinsk/klinisk forstand. Lige så vigtigt er det at bemærke, at undersøgelsen fokuserede på positive holdninger. Særligt den store gruppe af entusiaster iblandt detektorbrugerne kan have et bevidst eller ubevidst ønske om at agere ambassadører og promovere hobbyen, hvilket meget vel kan have resulteret i en skævvridning af deltagernes vurdering af egen oplevelse og påvirket vores data.

Som ren online spørgeundersøgelse er vores studie kun et første skridt mod en bedre forståelse af arkæologiens og detektorhobbyens terapeutiske dimension og dens videre potentialer. Næste skridt vil være feltarbejde og interviews med udvalgte udøvere, som muliggør en mere nuanceret og kvalitativ tilgang til emnet.

En blandet flok

Vores opråb til detektorbrugermiljøet om hjælp til at blive klogere på forbindelsen mellem detektorhobbyen og mental sundhed og velvære blev responderet af 248 deltagere, hvoraf lidt over 220 gennemførte hele spørgeskemaet. Ikke overraskende viste størstedelen (83%) af deltagerne sig at være mænd, for selvom andelen af kvinder iblandt detektorbrugerne er vokset betydeligt i den seneste tid, er mænd fortsat overrepræsenteret i miljøet. Aldersmæssigt placerer de fleste (74%) af respondenter sig i aldersgruppen mellem 35 og 65 år, hvilket ligger fint i tråd med andre undersøgelser af detektormiljøets demografiske sammensætning (Dobat & Jensen i prep.). Undersøgelsen appellerede tydeligvis særligt til en gruppe af mere erfarne og ivrige aktører i miljøet. Over halvdelen af de adspurgte kunne se tilbage på mere end 5 eller sågar mere end 10 års erfaring og hele 41% angav, at de i sæsonen gik med detektor "flere gange om ugen" eller (2%) sågar "næsten hver dag". Spurgt til hvorfor de praktiserede detektorhobbyen (fig. 2) valgte de fleste

ikke overraskende ”ønsket om at sikre og bidrage til kulturarv og historie”, efterfulgt af ”ønsket om at være udendørs og i naturen”, ”afstresning” og ”spændingen” som hovedårsag. Det sociale aspekt af mødet med andre detektorbrugere spiller til sammenligning kun en underordnet rolle og for en signifikant andel af de adspurgte er muligheden for at være alene faktisk en motiverende faktor. Overraskende er måske, at andelen af folk, som prioriterer den afstressende kvalitet af detektorhobbyen, i vores undersøgelse ligger på omtrent samme niveau som i tidligere og tematisk meget mere bredt orienterede undersøgelser af danske detektorbrugers grundlæggende motivation (Dobat & Jensen in prep.).

Detektorbrug og mental sundhed

Lidt over en fjerdedel af undersøgelsesdeltagerne (28% N=68) angav at lide eller have lidt under mentale/psykiske problemer. Heraf havde klart størstedelen én eller flere medicinske diagnoser, med depression, som den mest hyppig lidelse, efterfulgt af stress, angst og posttraumatisk stresslidelse (PTSD) (fig. 3). En lille gruppe af 5 deltagere blandt dem MED mentale/psykiske problemer angav desuden at være eller have været udfordret af stof- og/eller alkoholmisbrug. Af de uddybende fritekstbesvarelser fremgår, at mindst én af deltagerne tidligere havde kæmpet med ludomani. Lidt over halvdelen af respondenterne MED medicinsk diagnose angav at have flere end én lidelse/diagnose.

Undersøgelsens helt centrale spørgsmål var hvorvidt detektorhobbyen havde eller havde haft en positiv indflydelse på deltagernes velvære og mentale/-psykiske sundhed. Dette og alle deraf følgende spørgsmål blev kun stillet den fjerdedel af undersøgelsesdeltagerne som havde angivet at lide eller have lidt under mentale/psykiske problemer (med eller uden

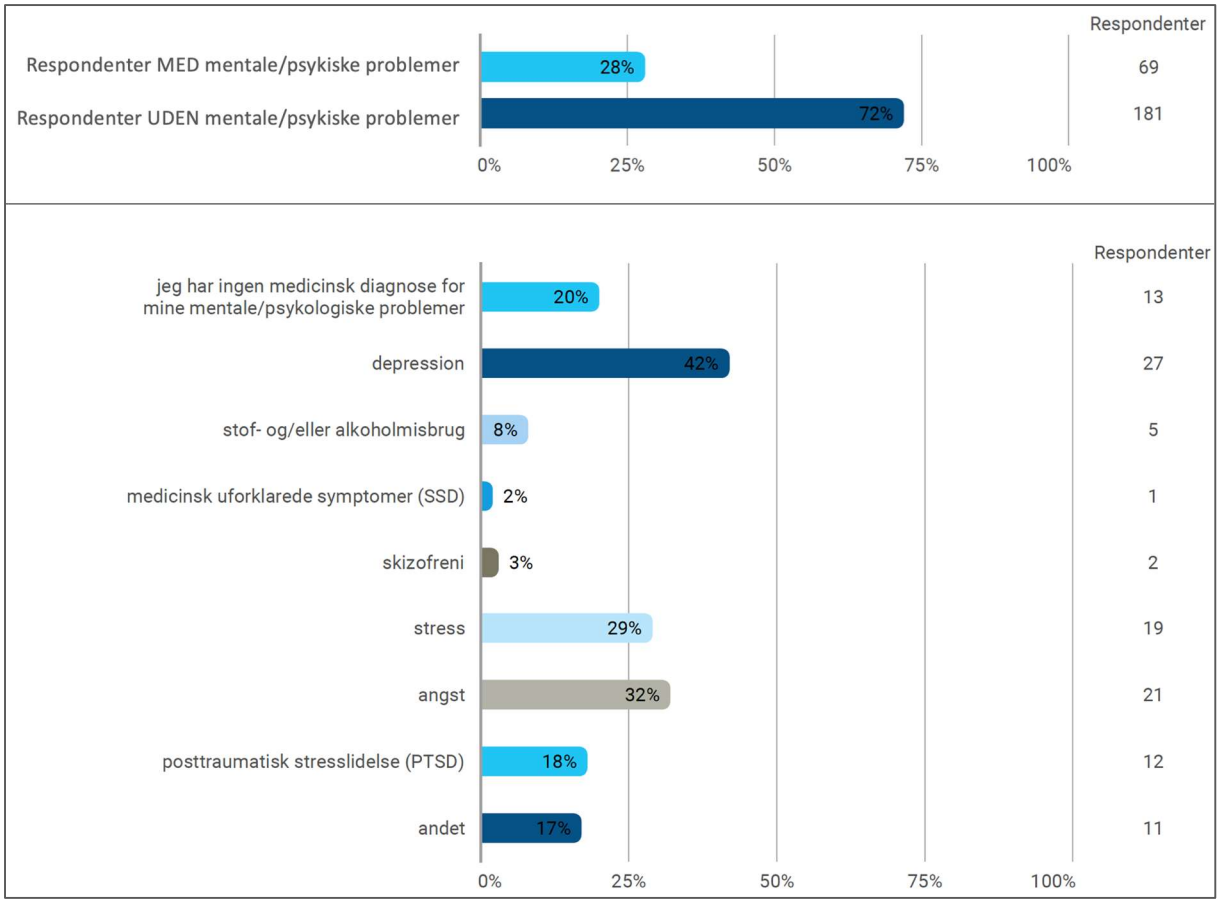

Fig. 3. Øverst: Andel af deltagere i undersøgelsen MED eller UDEN mentale psykiske problemer. Nederst: Andelen af deltagere MED eller UDEN medicinsk diagnose samt andelen af forskellige lidelser/diagnoser blandt deltagerne. Lidt over halvdelen af respondenterne MED medicinsk diagnose angav at have flere end én lidelse/diagnose.

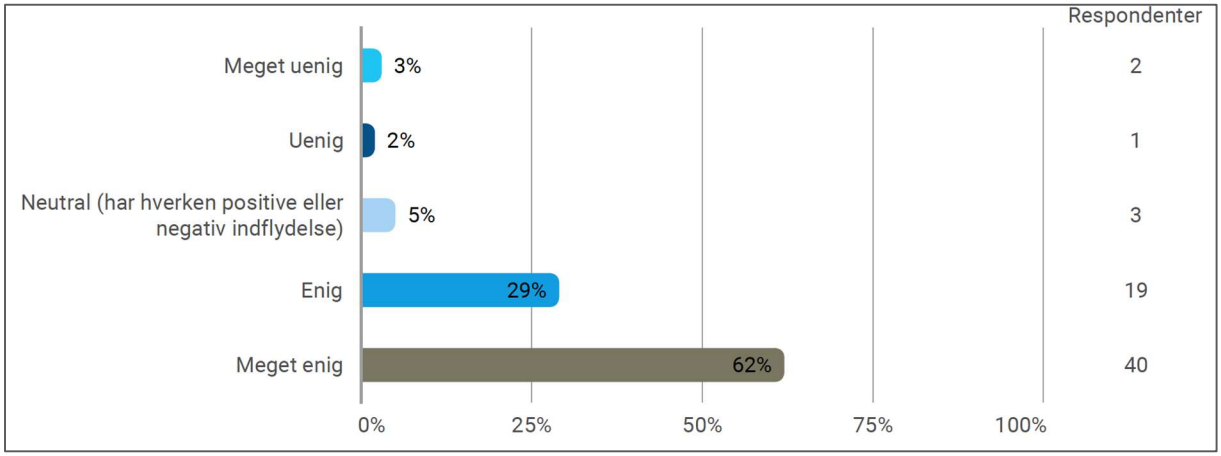

Fig. 4. Deltagere MED mentale/psykiske problemer og deres svar på udsagnet: at gå med metaldetektor har eller har haft en positiv indflydelse på mit velvære og mentale/psykiske sundhed.

diagnose/r). Her erklærede et overvældende flertal af deltagerne sig "enig" (29%) eller "meget enig" (40%) med det tilsvarende bekræftende udsagn (fig. 4). På det opfølgende spørgsmål omkring varighed af detektorbrugens effekt (neutral og positiv) svarede 55%, at den positive effekt af at have været ude med detektoren i nogle timer varede flere dage eller mere. 43% angiver, at det at gå med metaldetektor har haft en varig effekt og har generelt forbedret deres mentale/psykiske sundhed. Kun et mindretal (11%) antyder, at den positive effekt af at gå med metaldetektor er begrænset til den tid, de bruger i marken, eller (5%) at hobbyen ingen nævneværdig indflydelse har på deres velvære og mentale/psykiske sundhed.

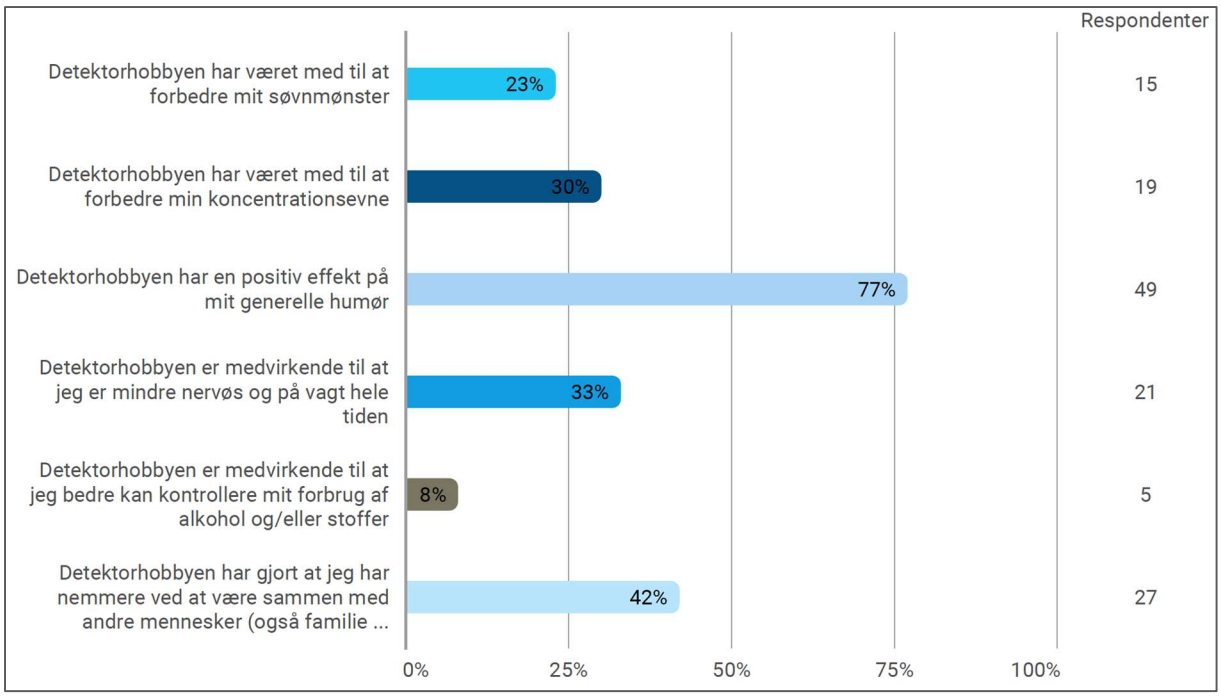

Fig. 5. Deltagerne MED mentale/psykiske problemer og deres vurdering af detektorhobbyens effekt i forhold til typiske symptomer eller følgeproblemer af såvel depression, angst, stress og posttraumatisk stresslidelse (PTSD) ifølge WHO ICD-10. Deltagerne havde mulighed for at afkrydse flere end ét af symptomerne.

Deltagerne blev også spurgt til effekten af detektorbrug i forhold til typiske symptomer eller følgeproblemer af såvel depression, angst, stress og posttraumatisk stresslidelse (ifølge WHO ICD-10) (fig. 5). Deltagerne kunne vælge hvorvidt detektorbrug (ifølge deres egen oplevelse) havde haft en effekt på disse. Et klart flertal (77%) mente, at detektorbrug havde en positiv effekt på deres generelle humør. 42% vurderede, at detektorhobbyen havde gjort det nemmere for dem at være sammen med andre mennesker (også familie og venner). Endvidere angiver ca. en tredjedel, at detektorhobbyen har været med til at forbedre deres koncentrationsevne (30%), og at den er medvirkende til, at de er mindre nervøse og på vagt hele tiden (33%). En begrænset effekt konstateres i forhold til søvnmønster og kontrol af forbrug af alkohol og/eller stoffer.

Som ved de fleste online spørgeundersøgelser gemmer nogle af de mest givtige oplysninger sig i friteksts-svarene, hvor deltagerne havde mulighed for at fortælle med egne ord, hvilken betydning og effekt metaldetektorhobbyen har eller har haft på deres velvære og mentale/psykiske sundhed. En række begreber og vendinger går igen i mange af svarene og er filtreret ud i nedenstående. Dette giver os mulighed for at identificere en række nøglefaktorer, som ser ud til at være udslagsgivende for, at metaldetektorhobbyen, ifølge udøvernes erfaring, kan have en positiv effekt og sågar opleves lindrende i forhold til specifikke symptomer (fig. 6).

Ro

Klart det mest anvendte ord til at beskrive effekten af at gå med metaldetektor blandt deltagere med psykiske/mentale problemer er 'ro'. I mange forskellige vendinger beskrives hobbyen som en ramme, hvori man som udøver kan slappe af, få adspredelse, slippe tanker, stresse af etc. Enkelte relaterer mere eller mindre direkte til effekten af dette på specifikke sygedomssymptomer. F.eks. svarer to deltagere henholdsvis *"Jeg får fjernet fokus fra det negative og kan derved slippe mine sorte tanker*" og *"Det kan hjælpe på paranoia og få mig lidt ned, hvis jeg har stressende eller psykotiske perioder. Til tider forbedrer det også min koncentrationsevne, så jeg fx. bedre kan tænke abstrakt."* Symptomer som negative tanker, tankemylder og koncentrationsvanskeligheder er typiske symptomer

Fig. 6. Hyppige udtryk og vendinger som Deltagerne MED mentale/psykiske problemer bruger i fritekstsvarene til at beskrive effekten af at gå med metaldetektor og engagere sig i detektorhobbyen.

for bl.a. depression, angst og tildeles også post-traumatisk stresslidelse (i henhold til ICD-10), og ifølge deltagernes egen oplevelse har detektorbrug åbenbart en positiv effekt på disse.

Hvad kan være baggrunden for oplevelsen af detektor-hobbyen, som en i særlig grad afslappende afstressende aktivitet? Svaret hertil ligger formentlig i den monotone og meditative karakter af detektorbrug, som i høj grad optager hele kroppens sanseapparat, mens det samtidig lukker af for både interne og eksterne forstyrrelser. Al fokus er på maskinen, dens display, dens signaler, jorden og mulige fund. Normalt bruger metaldetektorister hovedtelefoner for fuldt ud at koncentrere sig om at sortere detektorens forskellige lydsignaler, hvilket yderligere understøtter den rytmiske og gentagne rutine, som kun afbrydes af signaler, der indikerer genstande, der er "værd at grave efter". Det er formentlig på denne baggrund, detektorbrugens mentalt og psykisk opslugende kvalitet, at vi skal forstå deltagernes oplevelse af hobbyens positive effekt. Den giver udøverne (eller rettere sagt udøvernes tanker) begrænset spillerum til at flyve og forvilde sig og opleves derfor som noget, der giver ro.

Natur

Blandt de enkeltstående nøglebegreber indtager 'natur' en klar andenplads. Det at være i naturen tilskrives en enorm positiv effekt, og mange deltagere sammen-

knytter metaldetektorhobbyens afstressende kvalitet direkte til det at være udenfor i naturen (fig. 7). Et godt eksempel er udsagn som følgende: *"Har altid været glad for at komme i naturen. At gå med detektor gør jeg kan komme helt ned i gear, og bare søge, blive blæst i gennem og få noget sol, efter 6-8 timer ude har jeg bare mere energi"*. Detektorhobbyen nævnes af mange, som den primære motivationsfaktor til at komme ud i naturen, som f.eks. i følgende udsagn: *"Efter et år i frygt (efter en kræftsygdom), besluttede jeg at anskaffe mig en detektor, så jeg kunne komme ud i naturen…"*. Mere eller mindre eksplicit sammenknytter respondenterne naturoplevelsen med fysisk aktivitet/motion. Det at komme ud i naturen med detektoren er for mange den primære motivation for fysisk aktivitet/motion.

Deltagernes fokus på natur og fysisk aktivitet spejler detektorpraksis, som netop indebærer mange timers gang i lige linjer, fra den ene ende af en åben mark til den anden, mens man konstant justerer søgespolens bevægelse og højde. Denne ensartede og meditative bevægelse er formentlig en af hovedårsagerne til, at udøverne og især mennesker, der lider af angstlidelser og/eller PTSD, oplever metaldetektorbrug som anti-stressende og afslappende. Dette resonerer også med kliniske studier, som indikerer at fysisk aktivitet har potentialet til at reducere symptomerne på bl.a. PTSD og forbedre de sundhedsmæssige tilstande som angst-lidelser eller depression. Det samme gælder i forhold til naturoplevelser i mere bred forstand. Deltagernes fokus på naturen stemmer således godt overens med den stigende evidens for den gavnlige virkning af naturen og grønne områder for mental sundhed; en erkendelse som i stigende grad anvendes i formelle økoterapiprogrammer (Bowler et al. 2010; Mind 2013).

Alene-tid og fællesskabet

Deltagerne er delte, når det kommer til deres attitude i forhold til metaldetektorhobbyens sociale dimension. For klart størstedelen af brugerne handler hobbyen om at være alene og komme væk fra andre mennesker. At møde andre detektorbrugere vurderes som den mindst vigtige motivationsfaktor af alle(!) deltagere af under-

Fig. 7. Detektorhobbyen er også en særlig form for landskabs- og naturoplevelse, idet den normalt praktiseres 'i det grønne'. Naturen fylder tilsvarende meget i deltagernes beskrivelse af, hvorfor hobbyen er gavnligt for deres mentale sundhed.
Foto: Poul Cowan Koefoed

Fig. 8. To billeder som illustrerer de to meget forskellige sociale ansigter af metaldetektorhobbyen. Øverst den solitude afsøgning som giver deltagerne en ramme for meningsfuld 'alene-tid'. Nederst den sociale afsøgning i fællesskab med andre og alligevel bag høretelefonernes mentale 'safe-space'. Fotos: Allan Faurskov

søgelsen (se foroven). Men i fritekstsvarene af deltagerne MED psykiske/mentale problemer fremhæver en lille gruppe, at hobbyen har hjulpet dem med at etablere nye kontakter og få et godt kammeratskab med andre detektorbrugere. Derfor er fællesskab isoleret som én af nøglefaktorerne, selvom det tydeligvis er det modsatte, som de fleste bruger er optaget af. For dem handler det åbenbart først og fremmest om, at detektorbrug giver et pusterum fra en for mange tydeligvis alt for social hverdag i familien og i arbejdslivet, hvilket kommer tydeligt til udtryk i udsagn som: *"Gik rigtig meget da jeg havde det allerdårligst. Ptsd. Jeg (…) brugte det også som tilflugtssted for at komme væk hjemme fra og være alene*". Samtidigt virker mange brugere meget bevidste om, at detektorhobbyen kan rumme både en social dimension og give alene-tid, som det kommer i udtryk i følgende: *"Efter et år i frygt (efter en kræftsygdom), besluttede jeg at anskaffe mig en detektor, så jeg kunne komme ud i naturen, først bare for at komme væk hjemme fra, men fandt hurtig ud af at det var ligesom meditation at gå der helt alene og lytte til detektorens toner. Nu går jeg så snart markerne tillader det, både alene og sammen med andre."*

Som social arena har detektorhobbyen en særlig kvalitet (fig. 8). Den muliggør for udøverne at praktisere deres hobby i fællesskab med andre ('søgemakkere'), uden at man nødvendigvis er tvungen til at interagere med andre i overvældende grad, idet man normalt vil søge for sig selv og i sin egen verden (bag høretelefonernes mentale 'safe-space'). Social interaktion er begrænset til pauserne, eller når der gøres særlige fund i marken, såvel som det virtuelle miljø på de sociale medier.

Historiens vingesus

Selvom det kun er én blandt mange faktorer som motiverer detektorbrugerne i deres hobby, spiller fundenes historiske dimension en central rolle for de

fleste brugere. Fascinationen og spændingen, som er forbundet med selv at opspore og røre ved oldtidsfundene og herigennem gøre historien håndgribelig og personlig, synes at være et grundlag for hobbyens brede popularitet. Dette afspejles i noget omfang i fritekstsvarene, selvom den historiske dimension af fundene ikke umiddelbart virker til at optage deltagerne i lige så høj grad som andre faktorer. For mange af de adspurgte er det spændingen ved opdagelsen af fund og nysgerrigheden, som motiverer dem. Hobbyen tilfredsstiller tydeligvis en meget grundlæggende følelse af spænding, opdagelse og eventyr, som mange forbinder med arkæologi, og som er grundlaget for arkæologiens bede folkelige appeal og tiltrækningskraft (Holtorf 2005). En bruger taler f.eks. om at han får et *"dopamin-kick, når jeg finder noget fedt – den positive følelse tager jeg med mig hjem"* og en anden fremhæver, at den historiske dimension for ham også giver mulighed for at dyrke hobbyen udenfor sæsonen, hvor han *"bruger ligeså meget tid med bøger, på nettet og med foredrag udenfor sæsonen, som jeg gør på marken i sæsonen"*. For nogle respondenter handler det således ikke kun om den emotionelle spænding og begejstring over at finde noget, men også om hobbyens mere intellektuelle side, dvs. forskning og læring. Denne dimension af hobbyen, som mere fokuserer på fundenes kulturelle og historiske implikationer fremhæves også af en deltager med en angstdiagnose, som skriver: "*Selv hjemme kan jeg flygte fra mine flashbacks med mere ved at begrave mig dybt i historien omkring de ting jeg finder*". Især én af deltagerne er meget eksplicit, når han skriver: *"Jeg har det generelt meget bedre efter en tur ud med min detektor (…). For mig gælder det om at få en chance for at opleve den mikrohistorie, som fylder de små åbne revner i den store verdens omfattende historiebøger. Der er noget næsten livgivende, og jeg ved det er et stort ord, ved at finde noget, som har en historie og som ingen vidste var tabt til tiderne".* Svar som dette viser, at respondenterne bruger metaldetektorhobbyen til at indgå i en kreativ dialog med fortiden. Som materielle ankre giver deres fund en meget direkte og intim forbindelse til fortiden og kulturarven. Det er denne både emotionelle og intellektuelle oplevelse af arkæologien, som også i andre undersøgelser af arkæologiens effekt på velvære og trivsel har vist, der skaber eller understøtter positive følelser af at høre til et sted og af socialt fællesskab, som igen understøtter identitet og en følelse af velvære og lykke (Sayer 2015; Schaepe et al. 2017).

Selvværd

Det hører til blandt de mere overraskende resultater af studiet, at en signifikant andel af fritekstbesvarelserne kredser om begreber som "selvtillid" og "anerkendelse". Særligt i forbindelse med medieomtale fremhæver museumsansvarlige rutinemæssigt detektorbrugernes indsats og samarbejdskultur. Dette kan tænkes at spejle sig i deltagernes fokus på dette område. Men størstedelen af svarene tager ikke udgangspunkt i samarbejde med museumssektoren men fokuserer meget direkte på hobbyens udøvelse, som når to af deltagerne skriver: "*At gå med detektor, gør mig glad i låget. Jeg har fået en anden tro på mig selv og mine evner*" og "*Jeg har tabt mig 6-7 kg efter jeg begyndte at gå med detektor og har fået noget mere selvtillid på en måde. (…) Jeg har taget en del stoffer førhen, og nu vil jeg meget hellere bare være ude på markerne og gå end at feste. Jeg er 100% stoffri nu."* Især for én af deltagerne synes anerkendelsen nært sammenknyttet med detektorhobbyens forsknings- og læringsdimension, samt fundenes kulturelle og historiske implikationer. Ifølge ham er der *"noget meget opbyggende ved at fortælle folk om, hvad det er vi gør, hvordan vi gør det og når vi deler den viden og historie, som vi har afdækket."*

Hvad kan være baggrunden for, at detektorhobbyen opfattes som et "boost af selvtillid", i hvert fald for nogen? I deltagernes fritekstresponser synes sammenhængen mellem detektorhobbyen og følelsen af selvværd relateret til successen i at finde noget, anerkendelsen fra andre detektorister og offentligheden, samt følelsen af at gøre en positiv forskel i forhold til kulturarven og arkæologien. En hypotese kan være, at detektorhobbyens positive effekt i forhold til selvværdsfølelsen grunder i den brede konsensus om kulturarvens og arkæologiens værdi. Især i Danmark udgør kulturarven og Danmarkshistorien et centralt element af den nationale, fælles bevidsthed. Heraf følger en bred folkelig konsensus om, at de materielle rester af fortiden har en værdi i sig selv, og at kulturarven og dens forskellige aktører tillægges en særlig status (se bl.a. Høgh 2008). På denne baggrund kan selvværd som følge af detektorhobbyen være forankret i følelsen af at

Udvalgte fritekstsvar fra deltagere MED mentale/psykiske problemer på spørgsmålet: *Vi håber du vil fortælle os (med dine egne ord) hvilken effekt metaldetektorhobbyen har eller har haft på dit velvære og mentale/psykiske sundhed:*

Positive udsagn:

- *Den giver mig et sted at finde mig selv. At "lade" batterierne op, så hverdagen er nemmere at håndtere. Samtidig giver det mig en tilfredsstillelse at vide man bidrager med vigtige oplysninger.*
- *Jeg kobler af og føler mig anerkendt.*
- *Jeg får fjernet fokus fra det negative og kan derved slippe mine sorte tanker.*
- *Jeg får et dopamin-kick når jeg finder noget fedt - den positive følelse tager jeg med mig hjem.*
- *Jeg har tabt mig 6-7kg efter jeg begyndte at gå med detektor og har fået noget mere selvtillid på en måde.*
- *Jeg har taget en del stoffer førhen, og nu vil jeg meget hellere bare være ude på markerne og gå end at feste. Jeg er 100% stoffri nu.*
- *Der er ikke plads til andre tanker når jeg går og søger. Jeg er meget mere afslappet når jeg har gået et par timer på marken. Giver ro og kan stresse af*
- *I en periode på 2-3 år spillede jeg for meget - så meget at det tog overhånd og styrede mit liv. Jeg har gået med metaldetektor i 12 år og i den tid har jeg ikke rørt en tipskupon eller nogen anden form for spil.*
- *At gå med detektor, gør mig glad i låget. Jeg har fået en anden tro på mig selv og mine evner.*
- *Det gør at jeg føler langt mere ro i mig selv.*
- *Mentalt helbred: Detektion er som et fedt computerspil bare i virkeligheden.*
- *Det kan hjælpe på paranoia og få mig lidt ned, hvis jeg har stressende eller psykotiske perioder. Til tider forbedrer det også min koncentrationsevne, så jeg fx. bedre kan tænke abstrakt.*
- *Afstressende, dopamin og serotonin tilskud/afhængig ifm med mit Tourettes Syndrom*
- *Turene på markerne gør at jeg får styr på tankerne og kommer ned i gear.*
- *Det har samme effekt på mig, som meditation.*
- *Gik rigtig meget da jeg havde det aller dårligst. Ptsd. Jeg slappede af og havde mere overskud til familien.*
- *Ude i naturen mærker jeg ikke til min angst.*
- *Selv hjemme kan jeg flygte fra mine flashbacks med mere ved at begrave mig dybt i historien omkring de ting jeg finder.*
- *Jeg kender selv til 3 andre med samme lidelse, som holder sig fri af medicin ved at holde sig aktive i naturen.*
- *Jeg kender flere andre det har hjulpet rigtig meget på angst.*

Neutrale/negative udsagn:

- *Min koncentrationsevne er blevet bedre. Men det kan godt blive en besættelse, at gå med detektor. Tankerne kan kredse konstant om det næste sted at gå, for at finde at finde det næste gode fund. Så de positive og de negative effekter, opvejer lidt hinanden.*
- *Det har og er både godt og skidt da jeg ikke kan tåle at have mange mennesker omkring mig og samtidig er jeg ikke sund når jeg er alene.*

bidrage med noget betydningsfuldt og værdifuldt. Dette både i eget perspektiv men også i øjnene af andre detektorbrugere og samfundet som helhed. Afgørende er givetvis også den selvstyrende og næsten autonome natur af metaldetektorhobbyen, hvor selvhjulpne og kompetente aktører (uafhængig af museer eller andre

instanser) indgår i en selvstændig og kreativ dialog med historien i modsætning til det passive forbrug af ekspertfortællinger på museer eller medier. Desuden kan hobbyen også resultere i et tilskud til den personlige økonomiske uafhængighed i kraft af Danefæ-udbetalinger – og dermed give en følelse af styrket selvhjulpenhed og selvværd. Dette gælder i hvert fald for nogle få succesrige/heldige udøvere, selvom det skal pointeres, at ikke en eneste af deltagerne nævner danefæudbetalinger som en motiverende faktor.

Metaldetektorhobbyen kan ses som en kilde til kulturel kapital og en arena, hvori udøverne modtager anerkendelse og dermed en stigende følelse af selvværd; en følelse som i øvrigt konstant næres gennem mediedækning af de danske detektorbrugers opdagelser. I en nøddeskal: For en person med psykiske problemer kan det være enormt positivt at finde roen over en fisketur; men at fange en fisk opfattes knap så betydningsfuld i et bredere samfundsperspektiv som selvstændigt at "redde" et stykke af vor fælles kulturarv.

Konklusion

På basis af svarene fra 68 undersøgelsesdeltagere kan vi konkludere, at danske detektorbrugere med diagnosticerede eller ikke-diagnosticerede psykiske lidelser oplever, at metaldetektorhobbyen har eller har haft en varig og positiv indflydelse på deres velvære og psykiske sundhed. Et flertal af undersøgelsesdeltagerne mener sågar, at detektorhobbyen har lindret eller gjort det nemmere at håndtere en række lidelsesforårsagede symptomer på deres psykologiske problemer. Deltagerne tilskriver den positive virkning af metaldetektorbrug en bred vifte af faktorer. Heraf kan følgende isoleres som udslagsgivende: a) ro, b) naturen, c) alene-tid/fællesskab, d) historiens vingesus, og til sidst e) selvværd.

Spørgsmålet er, om resultaterne virkelig "bare" skal ses som udtryk for udøvernes følelse (perception) af metaldetektorhobbyens positive effekt. Klart størstedelen af de ovenfor identificerede nøglefaktorer resonerer med metodiske tilgange indenfor psykisk terapi og rehabilitering. Mental fokus, mindfulness, fysisk aktivitet i naturen og opbygning af en følelse af selvværd er alle typiske fokus- og indsatsområder indenfor behandlingsforløb og rehabiliteringsprogrammer, målrettet personer med psykiske udfordringer som angst, depression eller PTSD (se f.eks. Hammond 2004; Bowler et al. 2010; APA 2017). Uden at vi kan bidrage med en klinisk/medicinsk belæg, er der således gode indikationer for, at detektoren har et reelt potentiale til at styrke følelsen af velvære og personlig lykke, måske især for personer med psykiske problemer.

Denne konklusion støttes yderligere af, at det langt fra kun er de danske detektorbrugere, som oplever hobbyens positiv effekt. Vores resultater stemmer fint overens med resultaterne af et tidligere studie blandt britiske krigsveteraner og detektorbrugere med psykisk/mentale udfordringer (Dobat et al. 2020). Undersøgelsen viste, at hobbyen fungerede som intet mindre end en livlinje for udøverne. De britiske undersøgelsesdeltagere tilskrev deres hobby stort set samme positive effekt som de danske brugere, og i de britiske veteraners egne beretninger fremstod lignende nøglefaktorer som centrale. Veteranerne som deltog i undersøgelsen, havde alle enten diagnosticerede eller ikke-diagnosticerede psykiske lidelser, bl.a. angst, depression og/eller posttraumatisk stresslidelse (PTSD), ofte i kombination. Mange stod udenfor arbejdsmarkedet og følte sig isoleret fra det omgivende samfund. Fælles for de 'detektorbrugende veteraner', som deltog i undersøgelsen, var dog, at de alle(!) forbandt detektorhobbyen med en positiv drejning i deres liv. Hobbyen havde haft en positiv og frem for alt blivende indflydelse på deres mentale sundhed og velvære, og en direkte lindrende effekt på en række diagnosespecifikke symptomer af deres psykiske sygdomme. En af deltagerne, med en kombineret diagnose for både depression og PTSD, udtrykker det i al tydelighed, når han fortæller: *"metal detecting has made me more communicative, positive and happy. My focus and concentration levels have improved significantly (…). My stress levels have been drastically reduced and my thought processes are clearer than they were before. (…). I now look forward to the future, by finding things from our past"* (Dobat et al. 2020).

For garvede detektorbrugerne vil vores resultater næppe være overraskende. Tværtimod synes tanken om, at detektorhobbyen har en terapeutisk effekt at være alment udbredt, accepteret og anvendt iblandt detektorbrugere. Særligt i England men også i USA er den gavnlige virkning af metaldetektorbrug veletableret;

og en række støttegrupper og organisationer promoverer og introducerer bl.a. veteraner med psykiske udfordringer til hobbyen (Wood 2019), bl.a. gennem det amerikanske program American Veterans Archaeology[1]. Men det er ikke kun detektorarkæologien, som ser ud til at have et særligt potentiale. Studier og erfaringer fra en lang række praktiske interventioner som forsøger at implementere arkæologiens og kulturarvens positive virkning for sundhed og trivsel tyder på, at metoden kan have en signifikant positiv effekt på mennesker – både med og uden psykiske udfordringer (se f.eks. Sayer 2015; Finnegan 2016; Everill et al. 2020).

Det er vanskeligt at sige hvorvidt én, og i så fald hvilken af de ovennævnte faktorer, som er udslagsgivende for detektorens positive effekt på mennesker med psykiske udfordringer. Sandsynligvis er det en kombination af en række specielle (og i denne kombination unikke) kvaliteter ved hobbyen, som ligger til grund for dens gavnlige virkning:

- den kombinerede mentale og sensoriske oplevelse af metaldetektering, som en mentalt og psykisk opslugende praksis, der giver praktikere en følelse af ro i sindet og muligheden for at slappe af og undgå negativ tænkning – det mindste i en periode.
- dens fysiske dimension, som en naturoplevelse og fysisk aktivitet i det åbne landskab.
- dens kvalitet, som en legitim ramme for tilvalgt tilbagetrukkenhed – for en tid – samtidig med at detektorhobbyen giver mulighed for at opbygge sociale kontakter (også for personer med vanskeligheder på dette felt).
- dens potentiale, som kilde til øget selvværd som resultat af den aktive interaktion med kulturarven og den deraf følgende anerkendelse blandt ligesindede og det omgivende samfund.

Arkæologi på recept?

Internationalt er tanken om kulturens potentiale som kilde til livskvalitet, velvære og mental sundhed bredt accepteret, og kulturhistoriske kulturtilbud indgår i forebyggelses-, behandlings- og rehabiliteringstilbud (se bl.a. Wilson et al. 2015; Napier 2020). Også i Danmark har sundhedssektoren fået øjnene op for kunsten og kulturens potentiale i forskellige former som fremmende for sundhed og social trivsel; senest med satspuljeinitiativet "Kultur på Recept" og en række projekter indenfor især litteratur, teater, billedkunst og museumssektoren med særlig fokus på bl.a. ensomhed, depressioner, angst etc. (Sundhedsstyrelsen 2020). Et udtryk for dette er bl.a. inkorporering af "Kultur & Sundhed" principperne, som enkelte danske museer har satset på, og udviklet projekter ud fra over de seneste år (Jensen 2013; Overgaard & Sørensen 2015).

Billedet er et andet, når man vender blikket mod arkæologien på de danske kulturhistoriske museer. Selv de helt nyudviklede arkæologiske strategier for museernes udgravningsaktivitet er renset for enhver refleksion over arkæologiens mulige sociale relevans (Kulturministeriet 2020). Udgravningerne fremstilles som et middel til bevaring og generering af data, som skal føde ind i en prioriteringsproces og videnskabelige problemstillinger. Med få undtagelser omsættes arkæologien på tilsvarende vis hos de fleste af museerne; i henhold til museumsloven. Kapitel 8-krav om professionalisme og effektivitet udelukker derimod stort set ambitioner for arkæologiens bredere sociale relevans. Den museale praksis på arkæologi-området virker således stadig dybt forankret i 1800-talets dannelsesideal, hvor museernes primære raison d'être var at gøre befolkningen klogere på nationens fortid. I de seneste fremstød indenfor feltet "Kultur & Sundhed" spiller arkæologien således så godt som ingen rolle. Hermed fremstår den arkæologiske udgravningsvirksomhed afkoblet fra de fleste museers formidlingsstrategier og praksis på frivilligområdet, som for længst har fået en langt bredere målsætning, som også tager højde for sociale værdier.

Internationalt har udviklingen også indenfor arkæologien været præget af en helt anden dynamik, som bl.a. kommer til udtryk i den europæiske konvention om værdien af kulturarven for samfundet (Faro 2005). Særligt i den angelsaksiske verden tildeles arkæologien i tiltagende grad en udvidet betydning som social ressource hinsides dannelsesidealet. Ikke alene, men især på de Britiske Øer har man udviklet nye formater af arkæologisk praksis målrettet dette nye sociale paradigme både blandt museer, men i lige så høj grad gennem private aktører og indenfor rammen af universitære projekter, som typisk faciliterer brede samfundsgruppers aktive og kreative deltagelse i arkæologien med henblik på personlig udvikling og sundhedsfremme. Herigennem forener de en forsknings-

mæssig målsætning om vidensdannelse med et ønske om at bruge arkæologien som et social aktiv. Mere eller mindre eksplicit baseres projekterne på en ideologisk ambition om, at arkæologien ikke "kun" skal vise vejen til fortiden, men at den også skal være med til at forme et bedre samfund; eller mere konkret: arkæologi skal i disse projekter være med til at for eksempel understøtte dannelse af menneskelige fællesskaber, bidrage med sundhed og velvære og/eller danne en ramme for livslang læring og opbygning af personlige kompetencer. Og som fremstillet foroven er der netop evidens for, at arkæologien og kulturarven faktisk har en positiv effekt på disse parametre (se f.eks. Sayer 2015; Bennett 2018; Waterloo Uncovered 2019).

Ifølge Statens Institut for Folkesundhed vil 20% af den danske befolkning i løbet af et år have problemer med mental sundhed. Psykiske lidelser repræsenterer en af tidens største samfundsmæssige udfordringer, både mht. de samlede direkte og indirekte samfundsmæssige omkostninger og de personlige konsekvenser i form af nedsat livskvalitet samt nedsat funktions- og arbejdsevne (Kjøller et al. 2007). Fremtidens museer kommer til at skulle leve op til en forventning om at bidrage aktivt til løsning af disse samfundsmæssige udfordringer. Vores studie blandt danske detektorbrugere viser, at også dansk arkæologi har et potentiale, som aktiv indenfor sundhed og trivsel. De danske museer som forvalter arkæologien sidder dermed på en unik, men hidtil uudnyttet ressource. Anvendelsesmulighederne er der mange af: fra supplerende elementer i egentlige terapiforløb over rehabiliteringsprogrammer til fastholdelse og forebyggelse. Det samme gælder potentielle målgrupper, hvor arkæologien i kraft af sin praksiskomponent kan appellere til borgere, som normalt har svært ved at modtage tilbud om behandlings- og rehabiliteringsforløb – herunder især mænd. For museerne handler det om at etablere nye samarbejder med de centrale aktører på området, især indenfor det kommunale system og interesseorganisationer.

Men først og fremmest handler det om at se lidt bredere på arkæologien, og hvad den kan bruges til. Måske kan ovenstående dokumentation af arkæologiens potentiale som sundhedsfremmende bruges som inspiration til at udvikle en dansk praksis for "arkæologi på recept".

Link

American Veterans Archaeology
https://americanveteransarchaeology.org/

Litteratur

APA (American Psychological Association) 2017
Clinical Practice Guideline for the Treatment of Posttraumatic Stress Disorder (PTSD) in Adults.
Washington: American Psychological Association.
https://www.apa.org/ptsd-guideline/ptsd.pdf (tilgået 6. oktober 2020).

Bennett, R. 2018
Saving Lives: Breaking Ground Heritage.
British Archaeology 2018 (July/August), 50–55.

Bowler, D.E., L.M. Buyung-Ali, T.M. Knight, and A.S. Pullin 2010
A systematic review of evidence for the added benefits to health of exposure to natural environments.
BMC Public Health 10(456), 1-10.

Dobat, A.S., Wood, S.O., Jensen, B.S., Schmidt, S. & A.S. Dobat 2020
"I now look forward to the future, by finding things from our past…" Exploring the potential of metal detector archaeology as a source of well-being and happiness for British Armed Forces veterans with mental health impairments.
International Journal of Heritage Studies 26(4), 370-386.
https://doi.org/10.1080/13527258.2019.1639069

Dobat A.S. & M. L. Jensen (in prep)
A social demography of hobbyist metal detecting. Results of an online questionnaire survey among Danish hobbyist metal detectorists (the '2019 Danish detectorists survey).
Forskningsartikel under udarbejdelse.

Dobat, A., Trier Christiansen, T., Henriksen, M.B., Jensen, P., Laursen, S.V., Jessen, M.D., Ruhe, R., Arntsen, F. & M.K. Holst 2019
The DIME project: Background, status and future perspectives of a user driven recording scheme for metal detector finds as an example of participatory heritage.
Danish Journal of Archaeology 8, 1-15.
https://doi.org/10.7146/dja.v8i0.111422

Everill, P., Bennett, R., & K. Burnell 2020
Dig in: an evaluation of the role of archaeological fieldwork for the improved wellbeing of military veterans.
Antiquity 94(373), 212-227.
https://doi.org/10.15184/aqy.2019.85

Faro 2005
Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society,
Faro, 27.X.2005 (Council of Europe Treaty No. 199).
https://www.coe.int/fr/web/conventions/full-list//conventions/rms/0900001680083746 (tilgået 6. oktober 2020).

Finnegan, A. 2016
The biopsychosocial benefits and shortfalls for armed forces veterans engaged in archaeological activities.
Nurse Education Today 47, 15-22.

Hammond, C. 2004
Impacts of lifelong learning upon emotional resilience, psychological and mental health: fieldwork evidence.
Oxford Review of Education 30, 551–568.
https://doi.org/10.1080/0305498042000303008

Henriksen, M.B. et al. 2018
Af egen fri vilje. Frivillighed ved Odense Bys Museer.
Årbogen Odense Bys Museer 2018, 56-71.

Holtorf, C. 2005
From Stonehenge to Las Vegas. Archaeology as Popular Culture.
Walnut Creek: Altamira Press.

Høgh, L. 2008
Kulturheltens arv – Arkæologiens nationalvidenskabelige forpligtelse.
Arkæologisk Forum 18, 2-7.

ICD-10 Version: 2019
International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems 10th Revision.
https://www.who.int/classifications/icd/icdonlineversions/en/ (tilgået 6. oktober 2020).

Jensen, A. 2013
Beyond the borders: The use of art participation for the promotion of health and well-being in Britain and Denmark.
Arts & Health 5(3), 204-215.

Kjøller, M., Juel, K. & F. Kamper-Jørgensen 2007
Folkesundhedsrapporten Danmark 2007.
København: Statens Institut for Folkesundhed.
https://www.sdu.dk/sif/-/media/images/sif/sidste_chance/sif/udgivelser/2007/folkesundhedsrapporten_danmark_2007.pdf (tilgået 6. oktober 2020).

Kulturministeriet (Slots- og Kulturstyrelsen) 2020
Arkæologiske strategier for udgravninger.
https://slks.dk/arkaeologisk-strategier/om-strategierne/ (tilgået 6. oktober 2020)

Overgaard, I. & N.Ø. Sørensen 2015
Can an art museum help in combating loneliness?
Journal of Applied Arts and Health 6(2), 187–203.

Sayer, F. 2015
Can digging make you happy? Archaeological excavations, happiness and heritage.
Arts and Health: An International Journal for Research, Policy and Practice 7(3), 247-260.
https://doi.org/10.1080/17533015.2015.1060615

Schaepe, D. M., B. Angelbeck, D. Snook, & J.R. Welch 2017
Archaeology as Therapy: Connecting Belongings, Knowledge, Time, Place, and Well-Being.
Current Anthropology 58(4), 502-533.

Sundhedsstyrelsen 2020
Kultur på Recept (Tværgående evaluering).
København: Sundhedsstyrelsen.
https://www.sst.dk/-/media/Udgivelser/2020/Kultur-paa-recept_tvaergaaende-evaluering_foraar-2020.ashx?la=da&hash=FD5D5A98DB08B53DF10691CDF23BF742C17E977A

Mitchell, R. 2013
Is physical activity in natural environments better for mental health than physical activity in other environments?
Social Science and Medicine 2012(91), 130-134.
doi:10.1016/j.socscimed. 2012.04.012

Mind 2013
Feel better outside, feel better inside: Ecotherapy for mental wellbeing, resilience and recovery. London: Mind.
https://www.mind.org.uk/media/336359/Feel-better-outside-feel-better-inside-report.pdf

Napier, A.D. (ed.) 2020
Culture matters: using a cultural contexts of health approach to enhance policy-making.
Policy brief, No. 1. Copenhagen: World Health Organization (WHO)

Ulriksen, J. 2014
Et provinsmuseum og metaldetektorfolket.
Arkæologisk Forum 30, 20-27.

Wilson, L., Bryant, W., Reynolds, F. & J. Lawson 2015
Therapeutic outcomes in a museum? "You don't get them by aiming for them". How a focus on arts participation promotes inclusion and well-being.
Arts & Health 7(3), 202-215.
DOI: 10.1080/17533015.2015.1046891

Wood, S.O. 2019
Therapy and well-being in Archaeology.
Master thesis, Aarhus University (upubliceret).

Waterloo Uncovered 2019.
Waterloo Uncovered Impact Report 2019.
https://waterlooouncovered.com/wp-content/uploads/2020/06/waterloo-uncovered-impact-report-2019.pdf (tilgået 6. oktober 2020).

Nr. 43
2020

Arkæologisk Forum

I Arkæologisk Forum er et fagligt tidsskrift der søger at sætte det arkæologiske fag ind i en større sammenhæng – både videnskabeligt og samfundsmæssigt. Her kan både arkæologisk faglige og fagpolitiske emner behandles og debatteres.

Skriv til Arkæologisk Forum:
Arkæologisk Forum modtager gerne bidrag. Kontakt redaktionen, og få råd og vink om indhold, læsere, formaliteter, deadlines m.v.

Fagfællebedømmelse:
Generelt bliver tekster i Arkæologisk Forum fagfællebedømt. Fagfællebedømte artikler er markeret med en stjerne (*) ved forfatternavnet.

Kontakt:
redaktion@archaeology.dk
www.archaeology.dk

© Forfatterne og Arkæologisk Forum. Artikler, indlæg og billeder må ikke mangfoldig-gøres i nogen form uden skriftlig tilladelse fra redaktionen.

Redaktion:
Anna Beck (ansv. redaktør)
Jette Rostock
Mette Palm
Ole Thirup Kastholm
Signe Lützau Pedersen
Susanne Klausholm Dolleris
Kamilla Majland

Udgiver:
Foreningen af Fagarkæologer – FaF

Forsidebillede:
Midgaards Træf 2019
© Allan Faurskov, bondejern.dk

Tryk og oplag:
Holbæk Museum trykker 250 stk.

Arkæologisk Forum udkommer:
Juni og december

Abonnement og løssalg private:
175,- kr. årligt (2 numre)
87,50 kr. pr. nummer

ISSN 1399-5545

Foreningen af
Fagarkæologer
faf@archaeology.dk
www.archaeology.dk